

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ตามแผนการบริหารราชการแผ่นดิน (พ.ศ. 2548 - 2551) รัฐบาลได้มียุทธศาสตร์หลัก ซึ่งรัฐบาลมุ่งเน้นให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกรวมทั้งสิ้น 9 ประการ โดยเฉพาะยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาคนและสังคมที่มีคุณภาพ โดยมีกลยุทธ์หลัก 2.1.2 จัดการวางแผนเสริมสร้างเด็กเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยการพัฒนาให้มีความรู้ และจริยธรรม เริ่มตั้งแต่เด็กแรกเกิดและให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ครอบครัวที่อบอุ่น ปลุกฝังความรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ได้รับมอบหมายให้เป็นเจ้าภาพหลักในการดำเนินงานจัดทำโครงการ “การวางแผนเสริมสร้างเด็ก” เพื่อพัฒนาเด็กให้มีความรู้ และจริยธรรมสามารถพึ่งพาตนเองได้และเป็นกำลังสำคัญที่จะพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไปโดยได้ดำเนินการในปีพ.ศ. 2549 จำนวน 34 จังหวัด และในปี พ.ศ. 2550 จำนวน 41 จังหวัด

จากข้อมูลสถิติของประชากรแยกตามช่วงอายุของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เดือนธันวาคม พ.ศ.2548 พบว่า ประชากรวัยเด็กแรกเกิด – 18 ปี มีจำนวน 18,034,175 คน คิดเป็นร้อยละ 27.49 ของประชากรทั่วประเทศ และสัดส่วนประชากรวัยเด็กลดลงทุกปี อันเป็นผลจากการเกิดแต่ละปีน้อยลง ในทางตรงกันข้ามประชากรวัยสูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นทุกปี การเปลี่ยนแปลงด้านประชากรที่เกิดขึ้น มีผลต่อสถานภาพและชีวิตความเป็นอยู่ภายในครอบครัว ด้วยสภาพการณ์เจริญพันธุ์ที่ลดลงทำให้ขนาดครอบครัวเล็กลง รวมถึงการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ทำให้ครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยพื้นฐานของสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย จากสภาพปัญหาด้านครอบครัวส่งผลกระทบต่อเด็กดังนี้คือ การหย่าร้างมีอัตราสูงขึ้น และ ความอยู่ดีมีสุขของครอบครัวลดลง ข้อมูลจากสถาบันแห่งชาติ มหาวิทยาลัยมหิดล ในปีพ.ศ.2548 ประเมินดัชนีความอยู่ดีมีสุขด้านชีวิตครอบครัว มีค่าเฉลี่ยร้อยละ 68.48 และในระหว่างเกิดวิกฤติเศรษฐกิจลดลงเหลือร้อยละ 66.89 และลดลงอย่างต่อเนื่องเหลือร้อยละ 62.21 ในปีพ.ศ. 2545 และพบว่า สัมพันธภาพในครอบครัว

สรุปสถานการณ์ปัญหาเด็กและเยาวชนที่สำคัญที่ต้องแก้ไขเร่งด่วน ในช่วงปี พ.ศ. 2546-2548 นักการศึกษา นักวิชาการ และผู้ทรงคุณวุฒิจากหลายหน่วยงานศึกษาและวิเคราะห์ เพื่อแยกประเภทกลุ่มเด็กไว้แตกต่างกัน ได้สรุปไว้ 17 กลุ่ม ได้แก่

- (1) เด็กกำพร้า เป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่พบ คือ เกิดจากพ่อแม่เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ ซึ่งพบว่ามีจำนวน 30,845 คน ในวัย 0-5 ปี หรือ 85,663 คน ในวัย 0-13 ปี และมีแนวโน้มสูงขึ้น
- (2) เด็กถูกทอดทิ้ง เกิดจากแม่ที่เป็นวัยรุ่น วัยเรียน เป็นส่วนใหญ่ หรือสาวโรงงาน และกลุ่มวัยรุ่นที่ติดยา พบว่ามีเด็กที่ถูกทอดทิ้งซึ่งกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิภาพให้การสงเคราะห์ 1,975 คน ในปีพ.ศ. 2545-2546 โดยทิ้งที่โรงพยาบาล ผู้รับข้างเลี้ยง หรือทิ้งในที่สาธารณะ
- (3) เด็กที่ถูกทำร้ายทารุณ พบว่าเด็กถูกทำร้ายทางกาย จำนวน 503 คน ในช่วงปี พ.ศ. 2544-2545 ในช่วงตุลาคม 2545 – กันยายน พ.ศ. 2546 มีเด็กถูกทำร้ายและเข้ารับการสงเคราะห์ 122 คน
- (4) เด็กถูกล่วงเกินทางเพศ ปีพ.ศ. 2541-2543 มีเด็กที่เข้ารับการสงเคราะห์จากกรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ องค์กรเครือข่าย และโรงพยาบาลตำรวจ ประมาณ 5,970 คน โดยมีแนวโน้มถูกละเมิดอายุต่ำลงจากพ่อ พ่อเลี้ยง หรือคนในบ้าน ปี พ.ศ. 2546 มีเด็กเข้ารับบริการจากมูลนิธิศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก 108 คน (5) เด็กกับสารเสพติด ข้อมูลผู้เข้าบำบัดรักษาทั่วประเทศในปี พ.ศ. 2546 ของกระทรวงสาธารณสุข มีจำนวน 318,809 คน โดยเป็นวัย 7-17 ปี จำนวน 16,030 คน และในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2546 ซึ่งเป็นช่วงหลังจากทำสงครามกับยาเสพติด มีจำนวน 12,443 ราย ซึ่งเพิ่มมากขึ้น สาเหตุหนึ่งอาจจะเป็นเพราะมีเยาวชนเข้ามาบำบัดรักษามากขึ้น และพบว่าในปีพ.ศ. 2547 มีจำนวน 1,616 คน และในช่วงตุลาคม พ.ศ. 2547 – มกราคม พ.ศ. 2548 มีจำนวน 592 คน ประมาณได้ว่า หลังสงครามปราบปรามยาเสพติดมีผู้เข้าบำบัดรักษามีแนวโน้มน้อยลง โดยเด็กและเยาวชนจะใช้หอพักเป็นแหล่งซื้อขาย หรือแหล่งมั่วสุมที่รกร้างละเมือถูกปราบยาบ้า เยาวชนจะใช้กัญชา กาว และทินเนอร์ทดแทน (6) เด็กเร่ร่อน ปี พ.ศ. 2540 พบเด็กเร่ร่อนหลายลักษณะ เช่น เร่ร่อนขอทาน เช็ดกระจก ขายพวงมาลัย เก็บขยะ จำนวน

สถานการณ์ปัญหาของเด็กในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่ามีปัญหาด้านต่างๆ ดังนี้

1. ปัญหาการอพยพแรงงานของเด็กและเยาวชน ที่เป็นเด็กยากจนหรือไร้สัญชาติ ที่ไม่มีการศึกษาหรือมีการศึกษาน้อย ทำให้ไม่สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในชุมชนของตนเองได้ จำเป็นต้องเดินทางเข้าสู่ชุมชนเมืองเพื่อประกอบอาชีพ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น การกดขี่แรงงานจากนายจ้าง การถูกเอารัดเอาเปรียบ การถูกล่วงละเมิดสิทธิ หรือการถูกเข้าไปสู่วงจรการค้ามนุษย์

2. ปัญหาการมั่วสุมของเด็กและเยาวชน ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่อชุมชน เนื่องจากเด็กจบการศึกษาแล้ว ไม่มีงานทำ และไม่สามารถไปประกอบอาชีพที่อื่นได้ จึงเกิดการมั่วสุม ก่อให้เกิดปัญหาการเสพสิ่งเสพติด การทะเลาะวิวาท และพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมเกิดปัญหาการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ การทำแท้ง และมีการสับเปลี่ยนคู่นอนกันตลอดจนเด็กบางคนก็จะชักชวนกันไปเล่นเกมส์ เกิดการติดเกมส์ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น

3. ปัญหาเด็กและเยาวชนถูกละเมิด ทั้งในเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง โดยเฉพาะจากคนในครอบครัว เช่น การทุบตีเด็ก การล่วงละเมิดทางเพศ ซึ่งปัญหาเหล่านี้ยังไม่มีหน่วยงานภาครัฐเข้าไปดูแล

4. ปัญหาเด็กไร้สัญชาติ ยังไม่ได้รับการบริการจากภาครัฐที่ดีและเพียงพอ ทั้งในด้านการศึกษา การดำเนินชีวิตความเป็นอยู่และสถานะยังเลือกปฏิบัติและถูกละเมิดสิทธิ

จากข้อมูลการให้บริการของศูนย์ช่วยเหลือเด็กและสตรีในภาวะวิกฤตจากความรุนแรง One Stop Crisis Center (OSCC) จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า มีจำนวนผู้ถูกกระทำรุนแรงในเด็กอายุน้อยกว่า 18 ปี ในปี พ.ศ. 2547 – 2549 มีจำนวนเด็กถูกกระทำรุนแรง ในด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และทางเพศ มีจำนวน 18, 15 และ 29 ราย ตามลำดับ นอกจากนี้ในปี พ.ศ. 2549 ศูนย์ช่วยเหลือ

บริการด้านการตรวจรักษาสุขภาพกายและสุขภาพจิต จำนวน 41 คน (ถูกสามีทำร้ายร่างกาย, กระทำทารุณกรรมทางเพศ) ให้คำปรึกษาด้านสังคมสงเคราะห์ จำนวน 105 คน การดำเนินการด้านกฎหมาย จำนวน 54 คน (สอบปากคำพยาน ผู้ต้องหา ผู้เสียหาย ที่ศาล, สำนักงานอัยการ) และได้มีการส่งต่อไปรับการดูแลด้านสวัสดิการสังคม จำนวน 52 คน (บ้านพิงใจ)

บ้านหมอกจำแป่ หมู่ 1 อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นหมู่บ้านที่มีชาวไทยใหญ่อาศัยอยู่ประมาณร้อยละ 90 ชาวไทใหญ่มีชื่อเรียกในภาษาไทยว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไต แต่มักจะเรียกตนเองว่า คนไต เป็นกลุ่มคนที่อาศัยอยู่มากที่สุดในจังหวัดแม่ฮ่องสอน บ้านหมอกจำแป่มักมีปัญหาการมั่วสุมของเด็กและเยาวชน ทำให้เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่อชุมชน เนื่องจากเด็กจบการศึกษาแล้ว ไม่มีงานทำ และไม่สามารถไปประกอบอาชีพที่อื่นได้ จึงเกิดการมั่วสุมก่อให้เกิดปัญหา การทะเลาะวิวาท และมีปัญหาการอพยพแรงงานของเด็กและเยาวชน ที่เป็นเด็กยากจนหรือไร้สัญชาติที่ไม่มีการศึกษาหรือมีการศึกษาน้อย ทำให้ต้องเดินทางเข้าสู่ชุมชนเมืองเพื่อประกอบอาชีพ ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ เช่น การกดขี่แรงงานจากนายจ้าง การถูกเอารัดเอาเปรียบ การถูกล่วงละเมิดสิทธิ ผู้วิจัยจึงได้มีความสนใจในการที่จะนำกระบวนการพัฒนาเด็กอย่างเป็นทางการโดยใช้รูปแบบ การวางแผนเสริมสร้างเด็ก

คำถามงานวิจัย

กระบวนการพัฒนาเด็กอย่างเป็นทางการโดยใช้รูปแบบการวางแผนเสริมสร้างเด็กในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาเด็กอย่างเป็นทางการโดยใช้รูปแบบการวางแผนเสริมสร้างเด็กในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตของการวิจัย

ขอบเขตพื้นที่

พื้นที่ที่ใช้ในการศึกษา หมู่ที่ 1 ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยการคัดเลือกของคณะกรรมการบริหารโครงการการวางแผนเสริมสร้างเด็กจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่จะศึกษา คือ เด็กอายุ 0 – 18 ปี ครอบครัวของเด็ก ในชุมชนและองค์กร
เครือข่าย

ขอบเขตเนื้อหา

กระบวนการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม ประกอบด้วย

1. ขั้นเตรียมการ
2. การอบรมทีมสหวิชาชีพระดับพื้นที่
3. การจัดเวทีประชาคม
4. การจัดทำโครงการ
5. การนำโครงการไปปฏิบัติ
6. การประเมินผล

นิยามศัพท์เฉพาะ

โครงการคาราวานเสริมสร้างเด็ก หมายถึง โครงการที่มีการบูรณาการให้ทุกภาคส่วน
จัดกิจกรรมพัฒนาเด็กและครอบครัว เพื่อให้เกิดเวทีการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างทั่วถึงมีความรู้คู่
จริยธรรมรู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยมีทีมสหวิชาชีพในพื้นที่ และ
องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นเป็นผู้บริหารจัดการ

พื้นที่สร้างสรรค์ คือ พื้นที่ที่เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งรวมของการจัดกิจกรรมเพื่อ
การพัฒนาเด็กไว้อย่างหลากหลาย เน้นการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อกระจายโอกาสให้เด็กได้
เรียนรู้และมีพื้นที่สำหรับการแสดงกิจกรรมอย่างสร้างสรรค์ ก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
เช่น ห้องสมุด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สถานรับเลี้ยงเด็ก ศาลาประชาคม ศูนย์วัฒนธรรม โรงเรียน
และวัด เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเป็นพื้นที่และช่องทางที่เปิดโอกาสให้เยาวชนได้แสดงกิจกรรม
ตามศักยภาพ เช่น การแข่งขันต่างๆ การประกวดเยาวชนดีเด่น การรณรงค์เพื่อบำเพ็ญประโยชน์
และการจัดรายการวิทยุ เป็นต้น

แหล่งเรียนรู้ หมายถึง สถานที่ซึ่งเอื้อต่อการพัฒนาเด็กให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
และมีพัฒนาการที่เหมาะสมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา เช่น สถานที่
ที่มีสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับเด็กในชุมชน เช่น ห้องสมุด ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สถานรับ
เลี้ยงเด็ก สถานสงเคราะห์ ศาลาประชาคม ศูนย์วัฒนธรรม โรงเรียนและวัด เป็นต้น

กลุ่มเป้าหมาย หมายถึง

1. เด็กอายุ 0- 18 ปี ในพื้นที่เป้าหมายโครงการในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. พ่อ แม่ ผู้ปกครองของเด็กในพื้นที่เป้าหมายโครงการ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. ชุมชนที่ดำเนินการโครงการคาราวานเสริมสร้างเด็ก ได้แก่ พื้นที่ ตำบล อบต.

เทศบาล องค์กรเครือข่ายผู้นำชุมชนและอาสาสมัคร ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สหวิชาชีพ หมายถึง บุคคลหลากหลายอาชีพ ซึ่งมีความรู้ ประสบการณ์กับการทำงาน ด้านเด็กมาร่วมกันดำเนินการ โครงการคาราวานเสริมสร้างเด็ก

นวัตกรรม (Innovation) หมายถึง สิ่งที่ประดิษฐ์คิดค้นขึ้นมาใหม่หรือมีการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงพัฒนาให้ดีขึ้น ซึ่งประกอบด้วยแนวคิดใหม่ในการพัฒนาการเสริมสร้างเด็กตาม โครงการคาราวานเสริมสร้างเด็ก 8 นวัตกรรม ได้แก่

1. การบูรณาการระหว่างหน่วยงาน
2. ใช้การมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่เพื่อความยั่งยืนของโครงการ โดยใช้วิทยากร ตัวคุณ (ครู ก. และ ครู ข.)
3. ใช้เวทีประชาคมในการวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มของเด็ก
4. เด็กมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินกิจกรรม โดยใช้สภาเด็กและเยาวชน ในระดับจังหวัดในพื้นที่
5. ปูพื้นฐานเด็กด้าน IQ/EQ เพื่อให้เด็กคิดอย่างเป็นระบบ เกิดผลลัพธ์ คือ เด็กมีความรู้คู่คุณธรรม
6. สนับสนุนให้เด็กมีแหล่งเรียนรู้และพื้นที่สร้างสรรค์สำหรับเด็ก เพื่อให้เด็กได้ ทำกิจกรรมร่วมกัน โดยอาศัยทรัพยากรจากทุนทางสังคมที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผลลัพธ์ที่ได้คือ เด็กได้รับการพัฒนาครบทุกด้าน และมีการปรับพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น
7. สนับสนุนจังหวัดมีศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งเกิดจากนวัตกรรมหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อเป็นต้นแบบหรือศูนย์การเรียนรู้ตัวอย่างแก่พื้นที่อื่น ๆ รวมทั้งเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้
8. ใช้ธรรมาภิบาลเป็นตัวขับเคลื่อนกิจกรรมในพื้นที่ สร้างและขยายเครือข่าย การดำเนินกิจกรรมให้กว้างไกลต่อไป

สิทธิเด็ก เป็นอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็กของสหประชาชาติมีผลบังคับใช้ 2 กันยายน ค.ศ.1990 (พ.ศ. 2533) มีประเทศกว่า 120 ประเทศเป็นสมาชิก ประเทศไทยเป็นสมาชิก ตั้งแต่ วันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2535 มีจำนวน 54 ชื่อ มุ่งคุ้มครองเด็ก 4 ประการ

1. สิทธิในการอยู่รอด
2. สิทธิในการได้รับการปกป้องคุ้มครอง
3. สิทธิในการพัฒนา
4. สิทธิในการมีส่วนร่วม

ประโยชน์ที่ได้รับ

1. ทราบกระบวนการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม โดยใช้รูปแบบการวางแผนเสริมสร้างเด็ก ในอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. นำบทเรียนการดำเนินการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม ไปใช้พัฒนาเด็กในพื้นที่อื่นๆ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved